

Ebben a temetőben pihen
DR. CSAJÁGHY GÁBOR

(1902-1972)

*a vízkémia és quéggyiszapek neves hazai kutatója,
 Balatonfüred szülője.*

*A táblát a DRVV „Lóczy Lajos” szocialista brigádja
 készítette 1981-ben.*

HART II. Rákóczi Ferenc szocialista brigádja Siófokról (!) át nem jött és rendbe nem tette. A sirt megtisztították, a sírfeliratot átfestették, a hiányzó keresztet újjal pótolták, a síroszlop talapzatára pedig vörösréz plakettet (1986 őszén még megvolt!) erősítettek az alábbi felirattal: „Keöd József, az első balatoni gőzhajó, a Kisfaludy utolsó kapitánya volt. A MAHART II. Rákóczi Ferenc szocialista brigádja.”

Alig pár lépésre Keöd kapitány sírjától — buxusbokrok és akácok árnyékában — áll egy vörös homokkőből faragott, letört keresztű sír, amely alatt *Csordás László* (1832—1892) 1848-as honvéd porai nyugszanak. Unokája ma is él — csaknem százestendős —, s Keszthelyről gondoskodik a sír ápolásáról. A 48-as honvéd — az irások tanúsága szerint — a Székelyföldön, 17 éves korában állt be Bem apó seregébe tüzérnek, s hosszú hányattatás után telepedett le Füreden. Az emlékezés legszebb és legkegyetesebb módját választotta néhány éve az egyik balatonfüredi iskola: Csordás László sírjánál emlékeztek meg március tizenötödikeről!

A 48-as honvéd sírjával szemben történelmünk újkori harcának áldozatai nyugszanak. Egyfelől 51 magyar pihen egy tömegsírbán, kik a történelmi sorsforduló utóvédharcának lettek áldozatai; pár lépéssel arrább szovjet katonák sírjain nyílik a virág. Crecsenko Petr Tyimofejevics, Kocsanov Viktor Gavrilovics, és 8 ismeretlen katona pihen itt.

Két éve nyírfákat ültettek valamennyi arácsi-füredi emlékezetre méltó személy sírja közelébe — a természet amolyan hagyatkozó jeleként — alig egy-kettő eredt meg. Nem volt, aki egy-egy vödör vízzel fogantatásban tartotta volna őket! Szomorú bizonyítványunk is lehet!

Valamikor a Régitemető utca északi oldalán, a sískei fenyveserdő alatt is temető volt, mégpedig a régi református temető. Itt állt valahol 1960-ig a költő és nyelvész *Kerekes Ferenc* díszes sírköve: ma néha néha kaszálgatják, máskor legeltetik. Az akácsról alatt egy jó cimborám méhe alusszák telente bódult álmukat. Ennek a temetőnek a szomszédságában — talán egy valamikori okos felekezeti békétől indítva — magas, de már romos kőbástyával védve fekszik az izraelita temető. Ajtaján látogatást tiltó tábla, s aki megfogadja az írás tanácsát, mentesül a szégyenteljes látványtól: siratófal bezúvva (éppen mostanában újítják majd fel), a szép márvány síremlékek majd mindegyike sorra ledöntve: szerte az ember és eszközeinek lélegzetelállító, erkölcsstelen nyomai! De mégsem! Az egyik sirt erős kőénybokr, a másikat tuskés vadakác, a harmadikat, negyediket áthághatatlan bozót védi — ezek még állnak, de meddig? Milyen indulat vezérelhet embereket arra, hogy a már senkinek semmit ártani nem tudó eltávozott embertársak utolsó földi jelét így meggyalázzák?

Amikor a füredi temetők művelődéstörténeti emlékeiről szóló utolsó oldalakat fogalmaztam — magam is kórházban —, nem gondoltam, hogy az örök-huncut füredi mesemondónak is az alsó-laki dűlőben jelölte ki helyét a sors. Nem sokkal 73. születésnapja előtt, 1985. június 4-én helyezték örök nyugalomra *Lipták Gábor* író. Ugy hírlík, ő kérte magát oda: ha kedve szottyán, tudjon hová elbicegni egy jó pohár borra.

Szekér Ernő

Diákszínjátszás Rév-Komáromban

Városunkban a 4 osztályos gimnázium a westfáliai békét követő évben, 1649-ben alakult. Ebben az évben II. Ferdinánd a Várgrof Házat (Domus Burgavili) a jezsuitáknak adományozta, hogy ott iskolát létesítsenek. A kibővített épületben 1698-tól már 6 osztályos nagygimnázium működött, majd 1749-ben a Szent András-templommal szemben, a mai Múzeum helyén álló épületbe költözött az intézet, amelyet 1750-ben Flum osztrák miniszter utasítására újra 4 osztályos kisgimnáziummá alakítottak át. Így működött 1907-ig, amikor ismét nagygimnáziummá minősítették, és 1911-ben a 8 osztályt végzett növendékek már érettségiztek. Még az átalakulás előtt felvetődött egy korszerű épület emelésének terve. Tuba János, Komárom város országgyűlési képviselője 1897-ben egy emlékiratot terjesztett a város közgyűlése elé:

Jelenet a Szülőföldem című lírai oratóriumból

„A főgimnázium létesítése iránt újabb mozgalom megindítása tárgyában”. Az ebben feltüntetett javaslatok jelentették az alapját azoknak a tanácskozásoknak, amelyeket Sárközy Aurél főispán hívott össze a vármegye nagyermebére, ahol a megye, a város küldöttei és a pannonhalmi főapát képviselői a főgimnázium létesítéséről tanácskoztak. A tárgyalások eredményeként született meg az 1905. március 22-én hozott városi közgyűlési véghatározat a főgimnázium létesítéséről.

Az építkezés költségeit a megye és a város közgyűlése megszavazta, és 1907. szeptember 10-én megkezdték az alapozómunkákat, majd 1908. szeptember 8-án az épületet ünnepélyesen átadták rendeltetésének. Ebben az épületben működött a bencés gimnázium 1945-ig. A második világháborút követő újabb határváltozás után megszűnt a magyar nyelvű oktatás, és csak 1950 őszén szerveződött újra a magyar gimnázium. Kezdetben a szlovák gimnázium magyar tagozataként működött, de 1951-ben már önállósult. Az eltelt 36 év alatt 3600 tanuló érettségizett a Komáromi Magyar Tannyelvű Gimnáziumban, ezeknek 55 százaléka szerzett vagy szerez egyetemi, főiskolai végzettséget, 18 százaléka pedig felsőfokú szakiskolában tanult tovább.

Csehszlovákia legnagyobb magyar tannyelvű gimnáziumában — a hagyományokhoz hűen — igényes kulturális munka is folyik. Ennek elsőrendű képviselője az *irodalmi színpad*, amely az 1960/61-es tanévben alakult azzal a célkitűzéssel, hogy nevelő szándékkal szóljunk az irodalom kedvelőihez, mindennek előtt tanuló ifjúságunkhoz. Művészi tolmácsolásra törekedtünk, tehát az oktatásnak élményt nyújtó formáját képviseltük. Sajátos feladat volt ez, nagy gondot, körültekintést igényelt. Első műsorainkban még nem volt mozgás, nem volt játék, a szerkesztésnél csak arra ügyeltünk, hogy a vers, próza és a zene összhangban legyen. Ugyanakkor megköveteltük a pontos, igényes művészi vers- és prózamondatait. Ilyen formában mutattuk be Petőfi Sándor, Ady Endre, Juhász Gyula, József Attila forradalmi változást követelő költészetét.

A mozgalom azonban még ki sem bontakozott, már megjelentek a jövővel kapcsolatos kételkedő írások. Az 1962/63-as évkönyvből idéztek: „Újabbban egyre többet olvashatunk lapjainkban, folyóiratainkban az irodalmi színpadról. Vannak, akik tagadják létjogosultságát, hivatkozva arra, hogy a rádió és a televízió mindenhol elviszi a kultúrát, a tudást, és közvetítő szerepével nemhogy csökkentené, de erősen növeli a művészettel szembeni igényeket”.

A borúlátó cikkek azonban nem tudták befolyásolni az egyre izmosodó mozgalmat, ugyanis az irodalmi színpadok megjelenése történelmi szükségszerűség volt. Az ötvenes évek második felében a líra korvallató műveivel idézte a színpadra a kor problémáit. A lírát mintegy tömegmozgalomként pódiumhoz juttatta, újszerű gondolati színházat produkált.

Az 1960-as évek végén az oratorikus forma mellé a játék is felzárkózott. Mi is ezt az utat próbáltuk tapasztalni. A szegénység szárnyain, Szabadság útján, Emlékezés, Szegénylegények, Út a győzelemhez című összeállításainkban az oratorikus formán belül hangokra bontottuk a verset. Az ilyen műsor a jelzéses játékestilust igényelte, nem tűrte a naturalizmust, de még a figurával való teljes azonosulást sem kívánta, mint a realista stílusú játék. Ez az előadói stílus mindig kíván egy kis kívülmaradást, ily módon csupán jelzéssel, a lényeg kiemelésével akár idős embert is eljátszhattak tanítványaink.

Az 1970-es évek elején már bátrabban alkalmaztuk a korszerű rendezői megoldásokat, s változtattunk az összeállítási felfogásunkon is, mert az irodalmi színpad feladata nem csupán versek egyes szakaszainak, részecskéinek előadása, hanem sokkal inkább egy nagyobb mű feldolgozása. Így tanultuk be Voznyeszenszkij Rekvijmét, Tvardovszkij Tyorkinját, Bikov Az ő zászlóját, Hasek Svejkkjét. Nem hagyományos Svejket akartunk színpadra állítani, hanem olyan figurát, akiben benne van a kisémberek csalafintasága mellett a mi

Ludas Matyink leleményessége, a székely góbé furfangja, a közép-európai ember gondolkodása. A színpadon elvonult előttünk egy államképződmény utolsó történeti szerepében, és célba vettük azt a társadalmi életformát is, amely túlélte a korhadat rendszer pusztulását.

A hetvenes évek végén szakmai tanácskozásokon egyre többen beszéltek arról, hogy a gimnáziumokban és szakközépiskolákban a háromfelvonásos realista színjátszásnak már nincs jövője, mivel sok időt és energiát igényel, amiből kevés térül meg az iskola számára. Kétségtelen, hogy a teljes estét betöltő drámai művek előadása iskoláinkban egyre ritkább, viszont gyakoribbak az egyfelvonásosok és a nagyobb lélegzetű darabokból készült rövid összeállítások. Lényegében ezekben folytatódik a hagyományos diákszínjátszás, amely a XVI. században alakult ki, és abban az időben egyet jelentett a magyar nyelvű színjátszással. A XVIII. században a felvilágosodás, a XIX. században pedig a reformkori eszmék népszerűsítését is szolgálták a diákszínjátszók, akik jó szálláscsinálóivá váltak a hivatásos színjátszásnak is.

Az iskolai színjátszás a XIX. század második felében és a XX. század első részében módosul, ekkor egyre inkább a hivatásos színházak utánzóivá válik. Századunk második felében a diákszínjátszás történetében különös jelentőségű változás részesei és irányítói vagyunk. A diákjátéknak funkciót ad az oktatás segítése, a nevelő szándék, az irodalmi és színházi ízlés fejlesztése.

Irodalmi színpadunk eddig jobban az oratorikus pódiumi formát művelte. Az 1981/82-es tanévben változtattunk, és áttértünk a korszerű diákjátéokra. Ilyen formában mutattuk be Páskándi Géza *Az eb olykor emeli lábát* című mesejátékából készült összeállítást, amelyben az igazság kimondásának fontosságáról szóltunk. Nagy közönségikert aratott műsorunkkal eljutottunk az országos versenyre is, ahol másodikok lettünk, a Kerületi Népművelési Központ pedig kulturális szerződés alapján magyarországi vendég szereplésre küldött bennünket.

A felvilágosodás kora dámaírójának. Pállya Istvánnak Ravasz és Szerencsés című darabját tanultuk be 1983 tavaszán. Ebben a diákjátékban is a szórakozásnak egy nemesebb, értékeesebb és értelmesebb fajtájával találkozott a néző. Az előadás folyamán élethelyzeteket, típusokat, hangulatokat, konfliktusokat ismerhetett fel, mintha az életet látná maga előtt.

Az 1986. évi Jókai napok közönsége nagy szeretettel fogadta a városunkban született Illei János iskolai drámáját, a Tornys Pétert, amelyben a nagyravágókat, a műveltségi és szellemi gyengeségeiket cikkel takargatókat, a hamisan épülőket figurázta ki. Mint iskolai darab, méltán érdemli meg hirnevét. Kelemen László színtársulata már 1795-ben Kolozsváron és Nagyváradon is bemutatta. Mi úgy állítottuk színpadra, hogy a szerepek jelentős részét lányok játszották el, ezzel sajátos hangulatot adtunk ennek a kitűnő diákjátéknak. A farsangi történet hangulatát korabeli zenével, dalokkal és táncokkal igyekeztünk fokozni.

A negyedszázados évforduló nemcsak a visszatekintésre nyújt alkalmat, hanem az összegezésre is kötelez. Huszonöt év során 52 összeállításban, lírai oratóriumban, diákjátékban kb. 800 tanuló szerepelt. És hány előadás? Pontosan nem jegyeztük, de volt olyan műsorunk, amellyel 35-ször léptünk a közönség elé.

Amikor iskolánk kulturális életéről írnak a lapokban és beszélnek a rádióban, elsősorban az irodalmi színpadot emelik ki, vers- és prózamonóink az értékeléskor valahogy háttérbe kerülnek. Pedig huszonöt évvel ezelőtt iskolánk legjobb szavalóiból állítottuk össze azt az együttest, amely a mozgalom alapozója lett. A következő években és évtizedekben is rájuk épült irodalmi színpadunk, amely fő feladatának mindig anyanyelvünk ápolását, vers- és prózamonók nevelését tekintette. Ennek a következetes munkának

Páskándi Géza: Az eb olykor emeli lábát című művének előadása

meg is vannak az eredményei, hiszen tanítványaink a negyedszázad folyamán megrendezett országos versenyeken 59 első, második, harmadik helyezést értek el, a magyarországi Jókai-emléknapok versenyein pedig hétszer voltak győztesek.

A felsorolt adatok még megközelítőleg sem tükrözik azt az áldozatos munkát, amely e ragyogó eredményekhez vezetett. Mindezeknek eredője az igényesség, a rendszeresség, az élni akarás, amely erőt ad, jelent és jövőt formál. Nem a gyengéset takaró hitvány címekért, anyagi megkülönböztetésekért, hanem iskolánkért, közösségünkért, jövőnkért dolgozott az a 800 tanítványunk, akiket nemzetiségi kultúránk cselekvő részeseként, anyanyelvünk gondozóiként tart számon a csehszlovákiai magyar művelődéstörténet.

Gáspár Tibor

Két műemlék Kelet-Szlovákiában. A Töketerbesi (Trebíšov) Járási Honismereti Múzeumnak, miután öt évvel ezelőtt új helyre, az egykori Andrassy-kastélyba költözött, végérvényesen megoldódtak korábbi helyiség gondjai. Mivel azonban a szobán forgó épületegyüttes addig mint egészségügyi intézet szolgált, bizonyos belsőépítészeti átrendezést hajtanak végre, amit a Zsolnai Műemlékvédelmi Hivatal végez. Magát a kastélyépületet övező kiegészítő épületeket, valamint az egykori Francia-kertet, ma V. I. Lenin-parkot, eredeti formájában szeretnék visszaállítani. Ebben többek közt segítséget nyújtott a szerencsi múzeum oly formán, hogy korabeli fotókat küldött a kastélyról és a hozzá tartozó parkerdőről, melyek az 1893—1895. évi állapotokat ábrázolják. Ezek alapján alakítják a környezetet. Maga a múzeum jellegét tekintve ugyan mezőgazdasági, további részlegein belül céljuk és feladatuk a dél-zepléni (Felső-Bodrogköz) magyar etnikum munkásmozgalmi és történelmi útjának bemutatása is. A múzeumi hálózat fejlesztési koncepciója keretében folyamatosan bemutatják „délzepléni” képzőművészeti al-

kotásait, melyekből ez idáig is rendeztek már kiállítást a járási székhelyen, Terebesen, Kassán, illetve néhány alkotást a beregszászi testvérvárosban is bemutatnak. Egy kerületi (megyei) szintű párttáborozat alapján a Kisgaléria-teremben kap állandó néprajzi kiállítást a két nép, a szlovák és a magyar, kultúrájának tárgyi dokumentuma.

A járás második, sokáig „gazdátlan” műemléke a Borsiban lévő II. Rákóczi Ferenc szülőhelyként számon tartott vizi vár, szintén gazdára talált, a járási honismereti múzeum kapta használatba. 1986. végére tervezték az Andrassy-kastély tatarozásának befejezését, aztán az építők áthelyezik székhelyüket Borsiba. A borsi vizi vár rekonstrukcióját, tekintettel annak megviseltebb állapotára, négy évre tervezik. Amikor ez megtörténik, az előzetes tervek alapján úgy kívánják berendezni, hogy helyet kapjon benne egy Rákóczi-emlékszoba, néprajzi kiállítóterem, az újabkori történelemből pedig egy „Barátság-vasútvonall”-kiállítás, tudniillik annak idején itt székelt a vasútépítők vezérkara. Néhány helyiséget pedig korabeli stílbútorral rendeznek be. (D. Varga László)

A töketerbesi (Trebíšov) Andrassy-kastély, 1985

